

Generalitat de Catalunya
Departament d'Educació
Institut Pla de l'Estany

EL TREBALL DE RECERCA AL BATXILLERAT

ÍNDEX

1. DESCRIPCIÓ DEL TREBALL DE RECERCA	3
1.1. Què és	3
1.2. Com desenvolupar el treball	4
2. SELECCIÓ I ORGANITZACIÓ DE LA RECERCA	5
2.1. Com escollir el tema	5
2.2. Com planificar la recerca	5
3. RECOPIIACIÓ I INTERPRETACIÓ DE LA RECERCA	10
3.1. Com cercar la informació	10
3.2. Com processar la informació	10
3.3. Com sintetitzar la informació	11
4. ELABORACIÓ DE L'INFORME	12
4.1. Com redactar l'informe	12
4.2. Com presentar l'informe escrit	12
4.3. Com presentar l'exposició oral	16
5. CALENDARI D'ELABORACIÓ DEL TREBALL DE RECERCA	18
6. AVALUACIÓ	19
6.1. Seguiment tutorial (40% de la nota)	19
6.2. Contingut de la nota (40% de la nota)	19
6.3. Pauta de correcció del treball de recerca	20
6.4. Exposició oral (20% de la nota)	25
6.5. Nota global	26
7. MODEL DE PRESENTACIÓ	27
7.1. Portada	27
7.2. Bibliografia	28

1. DESCRIPCIÓ DEL TREBALL DE RECERCA

1.1. Què és

El treball de recerca és un treball d'investigació que han de realitzar tots els alumnes de batxillerat.

Aquest treball:

- És una petita investigació, **que parteix d'una hipòtesi** que es resol a partir del **Marc Teòric** i de la **Part Pràctica**.
- Es comença a primer curs de batxillerat i s'acaba a segon curs.
- Pot estar emmarcat dins d'una àrea o pot ser interdisciplinari.
- Té caràcter individual llevat dels casos en què sigui necessari fer un treball de grup atesa la dinàmica mateixa de la investigació.
- Està dirigit i assessorat per un/a professor/a – tutor/a que en farà el seguiment, deixant clar que l'elaboració del treball és total responsabilitat de l'alumnat.
- És considerat com una matèria pròpia i representa el **10% de la qualificació final del batxillerat**.
- Es presenta per escrit i oralment.
- S'avalua tenint en compte l'actuació durant la realització del treball, l'informe escrit i la presentació oral.

L'objectiu d'aquest treball és posar l'alumnat en una situació en la qual hagi d'utilitzar un conjunt ampli de coneixements adquirits des de diferents matèries i que els preparin per adaptar-se a situacions semblants de la seva vida acadèmica o professional posterior, en les quals hauran d'aplicar diferents procediments, transferir i integrar coneixements d'un camp a l'altre o mostrar determinades actituds.

El treball de recerca permetrà comprovar el grau d'assoliment dels objectius generals, en la mesura que avaluarà la maduresa de l'alumnat pel que fa a iniciativa, ordre, rigor, constància en el desenvolupament d'una tasca i capacitat de recórrer a les fonts d'informació més adients al treball que estan realitzant.

Sempre que les característiques del treball ho facin possible, aquest hauria de contenir una part de recerca original, pròpia de l'alumnat, que impliqui un cert treball de camp (part pràctica), més enllà de l'habitual recerca bibliogràfica (marc teòric).

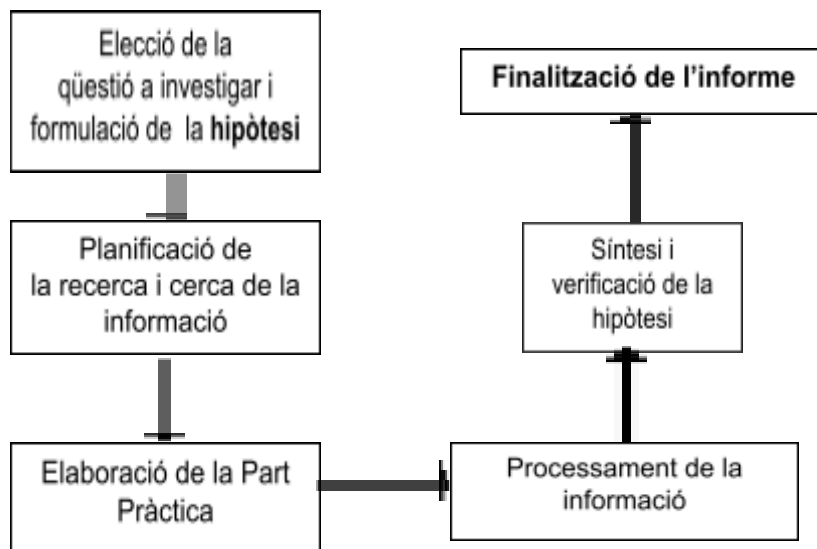
Els/les alumnes que ja tinguin clara una proposta de treball de recerca i, per tant, el/la professor/a més adient a la seva proposta, poden proposar-li que els sigui tutor/a del treball. Això no els exclou de presentar dues propostes de treball de recerca d'àmbits i temàtiques diferents per tal de donar al centre més flexibilitat a l'hora d'assignar un/a tutor/a a cada treball.

Abans de començar el treball, cal decidir quina orientació vol donar-se a la recerca. La metodologia de cerca i processament de la informació seran diferents segons que es tracti d'una recerca de tipus científic, de tipus tecnològic, de tipus estadístic, de tipus artístic, de tipus literari, històric, sobre les característiques del disseny d'un objecte, instal·lació o construcció...

1.2. Com desenvolupar el treball

Per a desenvolupar el treball de recerca correctament és necessari aplicar un mètode de treball sistemàtic i seguir-ne les diferents etapes pas a pas, tal com suggereix el següent diagrama:

2. SELECCIÓ I ORGANITZACIÓ DE LA RECERCA

2.1. Com escollir el tema

El tema és l'assumpte o matèria de què tractarà el vostre treball de recerca. A l'hora d'escollir-lo has de tenir en compte els factors següents:

1. El tema hauria d'estar relacionat amb:
 - a. La teva modalitat de batxillerat.
 - b. Els teus interessos o afeccions.
 - c. El teu entorn immediat: escola, barri, municipi...
2. La teva capacitat i preparació: el nivell de desenvolupament de la recerca ha de ser l'adequat.
3. L'equilibri entre el temps de dedicació i la complexitat del tema: la recerca hauria d'estar limitada a una sola qüestió (qui, què, quan, com, per què).
4. El tema de recerca s'ha de plantejar com una qüestió a investigar. Et pot interessar dedicar la teva recerca a un tema determinat però, si es tracta d'un tema molt ampli, hauràs de centrar la teva investigació en un aspecte particular.
5. Les fonts d'informació existents i la facilitat per accedir-hi. Abans de decidir-te, és convenient que facis una recerca preliminar.
6. Els materials i recursos disponibles per a desenvolupar el treball (aparells i instruments necessaris per a la recerca, l'experimentació, la realització i la presentació de l'informe...).

2.2. Com planificar la recerca

Per planificar el desenvolupament del treball de recerca, has de començar per establir els teus **coneixements previs**: has de pensar què coneixes del tema i cercar informació general per orientar-te. Ho has de fer amb les fonts següents (almenys dues de les tres següents), i fer-ne un resum que presentaré al tutor/a.

- Llibre de text de batxillerat
- Dues enciclopèdies, una de les quals pot ser la viquipèdia
- Llibre de referència molt general

Amb això seràs més capaç de focalitzar el que vols investigar. Ho has de fer definint quina és la teva **pregunta fonamental** o **objectiu principal** que et proposes d'assolir. Es refereix al què vols conèixer o aconseguir exactament amb la teva recerca, i concreta el tema en una qüestió que tu puguis conèixer i abastar en el temps de què disposes en 1 any: entre octubre/novembre de 2019 i octubre de 2020.

Com a exemple, t'ofereixo preguntes o objectius que concreten temes més amplis:

Tema: El turisme ecològic

- Objectiu: Analitzar l'impacte social i econòmic del turisme ecològic en una regió concreta
- Pregunta: Quin impacte social i econòmic ha tingut / té el turisme ecològic en una regió concreta?

Tema: Les plantes medicinals

- Objectiu: Identificar les plantes medicinals usades per a la prevenció de determinades malalties en un lloc determinat.
- Pregunta: Quines plantes medicinals s'han usat tradicionalment al Pla de l'Estany per a curar determinades malalties?

Tema: La construcció sostenible

- Objectiu: Dissenyar un pou d'aigua amb criteris de sostenibilitat i eficiència per a un municipi concret.
- Pregunta: Quines característiques hauria de tenir un pou d'aigua dissenyat amb criteris de sostenibilitat i eficiència?

Aquestes preguntes o objectius inicials podran ser ampliadades amb **objectius secundaris o preguntes secundàries** que t'ajudaran a desenvolupar el teu treball.

Quan tinguis les preguntes ben definides (o objectius), has de provar d'escriure unes **respostes provisionals** a aquestes preguntes que t'ajudaran a guiar-te en el teu treball i que s'anomenen **hipòtesis inicials o hipòtesis de partida**. Per exemple, si la pregunta bàsica és "Quines plantes medicinals s'han usat tradicionalment al Pla de l'Estany per a curar determinades malalties?", les hipòtesis inicials poden establir un llistat de plantes que potser són medicinals (o que sabem que ho són perquè algun llibre ho explica) i que potser s'usen al Pla de l'Estany i el treball haurà d'anar destinat a verificar si efectivament són medicinals i si s'usen a la comarca.

Tingueu en compte que el conjunt de preguntes / objectius / hipòtesis han de ser represes a la part de conclusions del treball i veure si hi has pogut donar resposta. És molt important que la pregunta inicial rebi una resposta (o que l'objectiu hagi estat assolit) i que les respostes provisionals que havíem donat (hipòtesis) hagin estat confirmades o refusades amb arguments.

Amb tot això dono resposta a **QUÈ** vull investigar. Ara toca el **COM** ho vull investigar. El **COM** implica. **Parleu amb el vostre tutor o tutora per precisar les fonts d'informació i la metodologia que utilitzareu.**

- a) Una recerca bibliogràfica per elaborar el **marc teòric del treball**. Es tracta, en definitiva, de veure què s'ha escrit de raonable sobre el tema que jo treballaré.
- b) Una **part pràctica** que implicarà recollir dades, analitzar-les i treure'n conclusions, a la vista del marc teòric i de la pregunta / objectiu / hipòtesis inicials.

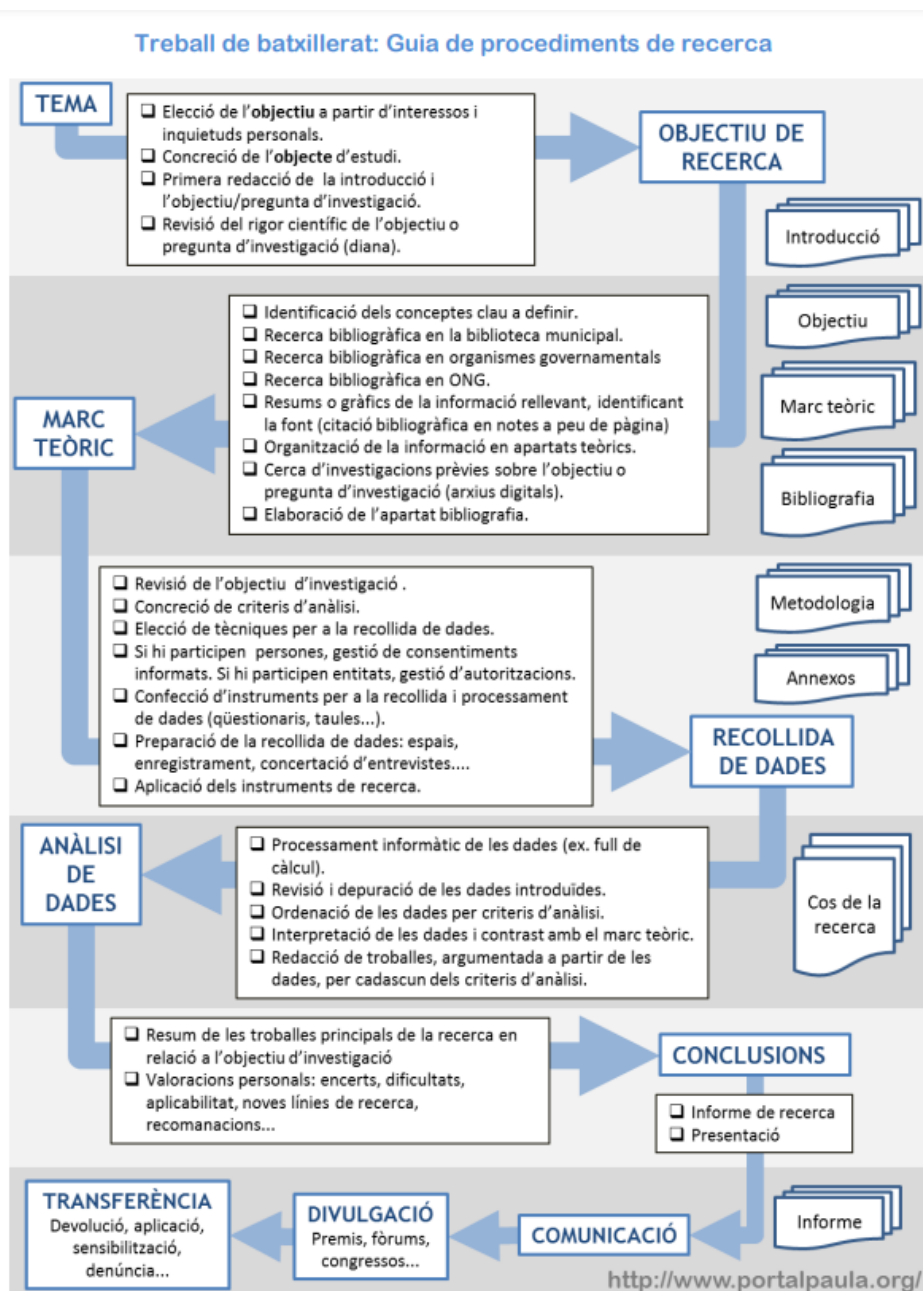
En tot el procés d'elaboració del treball el plagi és un defecte molt greu. Com s'explica a la [Guia pràctica per a fer un bon treball de recerca a Batxillerat de Max Turull i altres autors](#), "un error i un defecte molt greus que es cometem molt sovint és copiar literalment o utilitzar indirectament informació –d'una pàgina web, d'un llibre, o d'on sigui– sense indicar-ho, sense dir-ho. Tant el conegut copy-paste (copia i enganxa) com també resumir un text i fer-lo servir en el teu TR sense dir-ho mereix una disminució molt important de la nota. El mateix passa amb qualsevol element gràfic (fotografies, dibuixos, taules, gràfiques, etc.) que no sigui d'autoria pròpia. Tot el que està publicat –en paper o a través d'un web– té autor i procedència (això vol dir on està publicat), tant si hi consta com si no. Utilitzar allò que ha fet un altre autor sense dir-ho és del tot incorrecte i s'ha d'evitar.

La manera d'evitar el plagi o la còpia és molt fàcil. El TR ben fet cita sempre les fonts d'informació, tant si aquestes fonts es fan servir de manera expressa (copiant-ne algun paràgraf) com si es fan servir de manera indirecta (agafant-ne només la idea):

1. Si necessites o decideixes copiar un text sencer o parcial, de manera literal, o sigui, paraula per paraula, pots fer-ho si el poses entre cometes (ex. «el dret visigot va suposar el desenvolupament autònom de l'herència jurídica romana»).
2. A continuació de la part entre cometes, que s'ha copiat d'algun lloc, s'ha d'indicar sempre la procedència (web, llibre, enciclopèdia, etc.) d'aquest fragment reproduït.
3. Aquesta indicació de la procedència es pot fer de dues maneres: › inserint una nota a peu de pàgina (sistema continental) › assenyalant-ho entre parèntesis (sistema Harvard o anglosaxó) –per saber citar correctament, vegeu més endavant.

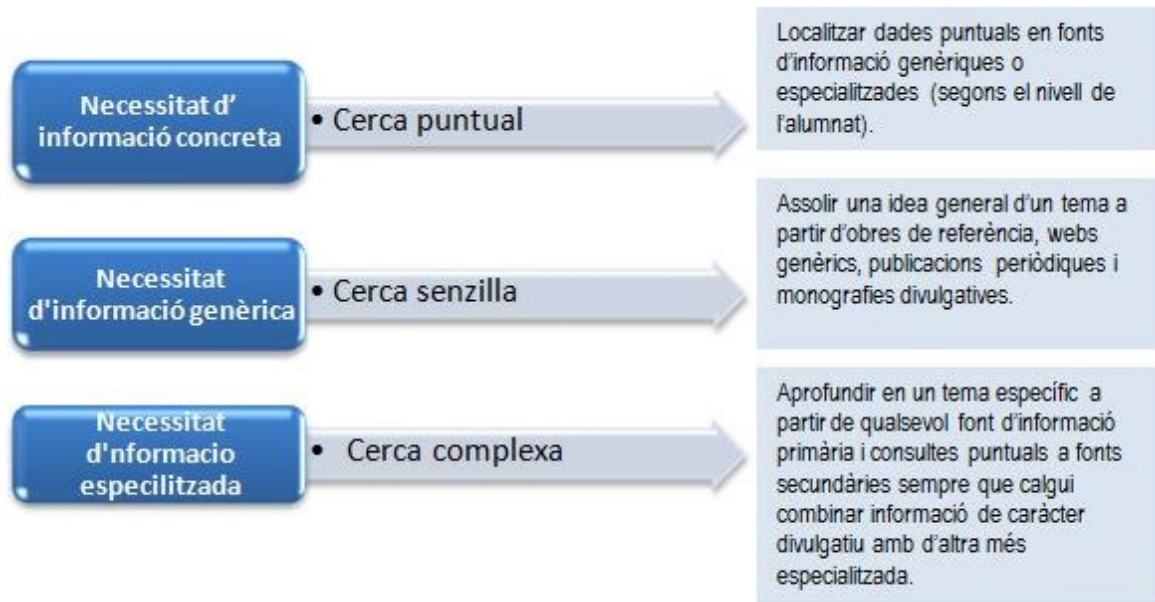
L'esquema següent il·lustra molt bé el procés de recerca i interpretació de dades: [\(Veure l'esquema en pdf\)](#)

Per determinar si la cerca de dades ha de ser més o menys àmplia, he de tenir en compte que som a Batxillerat i que no n'hi ha prou amb una cerca qualsevol buscant alguna web que parli del que m'interessi o d'alguna cosa que s'hi assembli. He de començar a valorar que necessitaré informació per a la part teòrica i que també hi haurà una part pràctica en la qual jo crearé la meva pròpia informació.

Hi ha diversos tipus de necessitats d'informació i de cerca:

Com més us aproximeu a una cerca complexa, millor serà el vostre treball!

Per acabar:

- És bo disposar d'un **guió provisional o sumari**, un índex de com serà el treball.
- Cal decidir com serà el **producte final** (un text escrit, una maqueta, un documental, ...)
- Periòdicament cal fer un check list a partir de la **pauta de correcció del treball de recerca** que trobareu més endavant.
- En preparar l'exposició oral, feu igualment, un check list amb la **graella d'avaluació de l'exposició oral**.
- És molt important treballar regularment en el treball de recerca i no deixar-ho tot per a darrera hora, i per fer això cal programar la feina que hem de fer des de bon començament. La guia pràctica del treball de recerca citada abans ens recomana:

“Una bona planificació del treball de recerca (TR) t'evitarà cometre errors per manca de temps i t'estalviarà molts neguits d'última hora. Tot i que ara et sembli que tens molt de temps per elaborar-lo, per experiència saps que **el temps passa molt de pressa i que moltes vegades et trobes fent les coses a l'últim moment**.

A continuació t'oferim algunes recomanacions que t'ajudaran a planificar el treball de recerca.

Primer de tot, **has de ser conscient del temps que pot comportar fer el treball**. Elaborar un pla de treball pot ser d'una gran utilitat. En aquest pla has de fer el calendari de les diferents fases de l'elaboració del TdR, i atorgar-hi una data límit o un període de realització. Per a això pots utilitzar un

model com el que pots veure més avall. Recorda que les planificacions han de ser realistes i flexibles. Pensa que sempre sorgeixen imprevistos, i per tant la planificació ha de ser prou flexible per poder tenir en compte que sempre hi ha coses inesperades.

Quan ja tinguis aquesta primera planificació, **és important que assignis uns dies i unes hores concrets a l'elaboració del treball**. Això et permetrà crear un hàbit i evitar que deixis les coses per al final. Les sessions de dedicació al TR haurien de ser de dues hores, com a mínim, perquè siguin rendibles.

El següent pas és pensar quines tasques has de fer en cadascuna de les fases. Per exemple, en la fase de documentació potser has pensat que podries passar una enquesta per saber l'opinió sobre el tema en què estàs treballant. Aleshores has de pensar què comporta això: dissenyar l'enquesta, decidir a qui la passaràs, buscar els contactes de la gent a qui la vols passar, fer el buidatge i l'anàlisi de les enquestes. Les tasques de les diferents fases són les que has de posar en un calendari, és a dir, posar a l'agenda o en un cronograma. Hauries de descriure les tasques de cada fase i, abans d'iniciar-la, dedicar un temps a pensar-les i posar-les a l'agenda. Has de ser conscient que les has de compatibilitzar amb la resta d'activitats del teu dia a dia, tant acadèmiques com personals.

No t'oblidis d'anar comprovant que vas acomplint les tasques planificades en el temps que havies previst. És important que revisis el cronograma i que hi vagis fent les adaptacions que calgui".

Fase d'elaboració del TdR	Data prevista	Reunions amb el/la tutor/a
Elecció del tema i inici de la recerca	Desembre	Assignació del tutor i 1r contacte
Documentació: lectura, visites...	Del gener al febrer	Explicar el procés al tutor
Elaboració del Marc Teòric. Esbós part pràctica	Del març al maig	1a nota de seguiment
Elaboració de la Part Pràctica	Del juny al juliol	2a nota de seguiment
Elaboració de les conclusions	Agost	
Revisió del TdR	Setembre	3a nota de seguiment
Lliurament del TdR	Octubre	
Presentació oral del TdR	Novembre	

3. RECOPIACIÓ I INTERPRETACIÓ DE LA RECERCA

3.1. Com cercar la informació

Hi ha diverses tècniques de cerca d'informació. Tot seguit trobaràs una relació de les més habituals:

1. **Observació sociocultural** per a fer una recerca sobre alguna realitat sociocultural. Per exemple, sobre l'ús que es fa d'un espai públic, sobre la violència en els estadis de futbol, sobre els hàbits dels nois i noies de 14 anys en el seu temps lliure, sobre el projecte realitzat per algun escriptor, científic, polític, etc.

Per a realitzar una observació d'aquest tipus es poden utilitzar diverses eines:

- Qüestionaris
- Entrevistes
- Enquestes
- Registres d'observació

2. **Observació artística**, tècnica de cerca adequada per analitzar una pintura o una escultura. És convenient disposar d'un esquema pautat sobre tots els factors a observar, interpretar, analitzar i valorar.

3. **Observació arquitectònica**, tècnica de cerca per analitzar una obra arquitectònica. És convenient disposar d'un esquema pautat sobre els factors a observar, interpretar, analitzar i valorar.

4. **Observació d'un disseny o instal·lació**, tècnica de cerca per analitzar un objecte, una màquina, una instal·lació... És convenient seguir un esquema pautat que inclogui els diversos factors que permeten fer una anàlisi i una valoració completa dels aspectes funcionals, estètics i semiòtics de l'element en estudi.

5. **Cerca bibliogràfica i documental** quan s'ha de localitzar informació continguda en llibres, articles de revistes o diaris, arxius, documents escrits o en imatges. És una tècnica que s'utilitza en la realització de tots els treballs de recerca.

6. **Consulta de fonts històriques** (materials, escrites, orals o visuals) per obtenir informació sobre uns fets històrics i sobre les causes que els van produir.

7. **Cerca a internet** d'informació sobre qualsevol tema. L'eina que has d'utilitzar en aquest tipus de cerca és un cercador.

8. **Cerca experimental** és la tècnica de recollida d'informació que has de fer en la realització d'un treball de tipus científic. Hauràs de decidir quines variables intervenen en el procés, quina de les variables és la que t'interessa investigar (variable dependent) i hauràs de dissenyar un experiment per a controlar la variació i dependència d'aquestes variables.

3.2. Com processar la informació

Les dades obtingudes a través de la cerca d'informació es poden recollir en:

- Fitxes
- Taules i quadres
- Gràfics
- Càlculs
- Comentaris de text

3.3. Com sintetitzar la informació

Ha arribat l'hora d'interpretar les dades obtingudes i treure conclusions (identificar regularitats, correlacions entre variables, relacions causa-efecte), d'explicar els resultats tenint en compte els coneixements teòrics i la bibliografia consultada i suggerir aplicacions dels resultats obtinguts o proposades per a continuar la recerca.

També és necessari autoavaluar el treball realitzat fins al moment: la capacitat d'organització, el càlcul del període de temps necessari per a les diverses fases i activitats, l'elecció de variables, la previsió de materials i instal·lacions a utilitzar, la preparació de materials necessaris, la programació de visites, els problemes econòmics per tirar endavant la recerca, la dinàmica de treball, la relació amb el tutor o tutora, amb les persones enquestades o entrevistades, ...

Els resultats de l'autoavaluació són necessaris per a completar l'apartat de conclusions de l'informe o, si és el cas, per a replantejar-se el treball.

4. ELABORACIÓ DE L'INFORME

En el moment de presentar el treball de recerca has de tenir en compte:

- la redacció
- la presentació escrita
- la presentació oral.

4.1. Com redactar l'informe

- En primer lloc, i sempre que sigui necessari, consulta el diari en el qual has anotat tots els avenços i incidents produïts durant el procés de recerca.
- Abans de començar, selecciona i ordena les idees que vols exposar.
- Durant la redacció procura escriure frases curtes i fàcils d'entendre i utilitzar el vocabulari específic i més escaient a l'àmbit del teu treball.
- En primer lloc has de redactar el nucli de l'informe i després la introducció i la conclusió.
- Els capítols del nucli de l'informe es numeren i es poden dividir en apartats i subapartats també numerats segons el format d'esquema numerat.

Exemple:

En el cas que el segon capítol porti per títol els envasos de plàstic a l'actualitat, el primer apartat d'aquest capítol es tituli els envasos d'aigua i el primer subapartat, ampolles de 0,5 l, hauries d'escriure:

2. ELS ENVASOS DE PLÀSTIC A L'ACTUALITAT

2.1. Els envasos d'aigua

2.1.1. Envasos de 0,5 L

- Els elements de la llista de referències s'han d'indicar segons l'exemple:
TEIXIDOR, E. *L'ocell de foc*. 13^a ed. Barcelona: Cruïlla, 1986. (El vaixell de vapor; 4)
- Els annexos s'identifiquen amb lletres majúscules: Annex A, annex B...
- Les notes a peu de pàgina són un recurs que et permet complementar o aclarir algun punt del text. S'escriuen amb un tipus de lletra menor que el del text normal i precedides d'un senyal (asterisc o subíndex) que també s'escriu en el lloc del text on es vol inserir el missatge.
- Si t'interessa pots escriure l'informe en una plantilla prèviament preparada.

4.2. Com presentar l'informe escrit

La presentació escrita del treball consisteix en un informe amb l'estructura mínima següent:

- **Portada:** títol, nom i curs de l'autor, tutor del TdR, data de lliurament
- **Abstract:** resum escrit en 3 llengües de 250 paraules cadascun
- (Agraïments: si s'escau)
- **Índex**
- **Introducció:** ha d'incloure la hipòtesi, els objectius del treball i la metodologia

- **Marc teòric**
- **Part pràctica**
- **Conclusions:** ha d'incloure la verificació de la hipòtesi, l'assoliment dels objectius, les dificultats, millora del treball i possible viabilitat
- (Agraïments: si s'escau)
- **Bibliografia**
- **Annexos**

El treball s'ha de presentar en fulls format **A4 numerats**, amb un espai **entre línies d'1,5** i un cos de **lletra 12** i s'ha de lliurar **imprès correctament enquadrant** i també en format **digital .pdf**. Orientativament ha de tenir una extensió d'entre **20 i 50 pàgines**. Ara bé, si el/la tutor/a del treball de recerca ho autoritza (en funció de la naturalesa del tema) aquesta extensió màxima podrà ser superada. (Tingueu present que quantitat no és sinònim de qualitat, que omplir més fulls no implica forçosament obtenir una qualificació més alta, que cal fer un esforç de síntesi en el treball).

S'han de tenir en compte totes les convencions i normes habituals en la presentació dels treballs escrits. Podeu consultar [Estil APA de la Biblioteca de la UdG](#).

El títol del treball (o el seu subtítol) s'ha d'ajustar al seu contingut, reflectint realment el tema tractat i el seu abast.

L'**abstract** consisteix en un text breu (d'unes 250 paraules) que ha de sintetitzar el contingut del treball i fer-ne ressaltar especialment els resultats o les conclusions més importants. L'objectiu principal del resum o abstract és que el lector del text es faci càrrec ràpidament de què hi trobarà. S'haurà de redactar en català, castellà i anglès.

A l'**índex** hi consta la relació de totes les parts de l'informe (la introducció, els títols dels capítols del nucli de l'informe, les conclusions, la bibliografia i els títols dels annexos) acompanyades del número de la pàgina en la qual apareixen. Evidentment han de coincidir amb els que configuren el treball i seguir el seu mateix ordre, el qual s'ha establert a partir d'una acurada organització dels continguts.

En la **introducció** s'exposa l'objectiu, la hipòtesi inicial o la idea central del treball que establirà els límits de la recerca. També cal comentar la seva relació amb altres treballs, les circumstàncies que l'han propiciat, la metodologia emprada i les dificultats que han sorgit en la seva elaboració. No es tracta d'un capítol de l'informe (en tot cas s'ha de numerar com a capítol 0) i no ha de donar detalls sobre la investigació realitzada, els resultats ni les conclusions.

Marc teòric: Inclou la informació obtinguda a partir de la recerca documental (biblioteca, hemeroteca, continguts web,...). No pot ser una còpia de les fonts consultades, sinó una síntesi personal que ha d'estar ben referenciada citant sempre les fonts d'informació.

Ha de permetre situar-se en el tema, manejar els conceptes fonamentals i donar suport a la part pràctica.

Part pràctica: Un cop analitzats els fonaments teòrics del tema, es pot començar el treball d'investigació pròpiament dit, aquella part de l'informe que ha de ser una aportació personal de l'alumne a la temàtica del treball. Ha d'incloure la metodologia del procés de recerca, els resultats obtinguts i l'anàlisi i la interpretació d'aquests resultats.

Cal tenir en compte que el **marc teòric** i la **part pràctica** en uns treballs poden constituir capítols diferenciats i en uns altres, en canvi, poden estar fusionats i intercalats en el conjunt del nucli de l'informe.

Si es vol ampliar la informació amb materials complementaris no essencials per a la comprensió del text (detalls de procediments aplicats, demostracions matemàtiques, taules), aquests s'inclouran en els annexos.

S'ha de procurar que tingui un estil amè i un lèxic adequat al contingut i tan ric i precís com sigui possible, defugint repeticions i ambigüitats. Per altra banda, i pensant en una òptima transmissió de les idees, cal plantejar-se la possibilitat d'utilitzar canvis de lletra (negretes, cursives, subratllat,...) per tal de destacar determinats mots o idees sobre els quals es vulgui atraure especialment l'atenció del lector. **No cal dir que la correcció ortogràfica i gramatical és imprescindible perquè el treball escrit sigui aprovat pel tribunal.**

Quan es vulguin incloure, intercalades en el text del treball, **cites textuais** provinents d'alguna font d'informació, cal posar-les sempre entre cometes i recórrer a un tipus de lletra diferent (normalment hom utilitza la cursiva), a més d'indicar-ne la procedència mitjançant una nota a peu de pàgina.

En cas que s'utilitzin fotografies o gràfics se n'ha de citar l'autor o el lloc d'on s'han tret, seguint l'esquema: Cognom, N (any). Breu descripció de la fotografia. Extret de <http://www>.

Les **conclusions** han de ser una relació clara i concreta de les deduccions fetes com a conseqüència de la investigació i han de donar una resposta a la hipòtesi plantejada en la introducció del treball. Poden incloure, si s'escau, resultats quantitius.

Si s'escau, cal especificar que queda pendent algun aspecte del tema i quin ha estat el problema que ha impedit resoldre'l. Evidentment, en cap cas no es pot presentar un treball inacabat.

L'apartat de conclusions no forma part del nucli de l'informe i, per tant, no porta numeració de capítol.

La **bibliografia** és una relació de totes les fonts consultades (bibliografia -llibres, enciclopèdies, articles,...-, vídeos, webs...) en les quals es basa el treball. Se situa en una pàgina nova, continuant amb la numeració del treball.

Cal citar les fonts consultades correctament, seguint un **ordre alfabètic** i amb els models següents:

LLIBRES: Cognom de l'autor, Nom. Títol en cursiva: Subtítol. # ed. Títol col·lecció #. Ciutat: Editorial, any.

Exemple: Codina, Lluís. El llibre digital: Una exploració sobre la informació electrònica i el futur de l'edició. 2a ed. Estudis i recerques 13. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Centre d'Investigació de la Comunicació, 1996.

ARTICLES: Cognom de l'article, Nom. "Títol de l'article: Subtítol de l'article." Títol de la revista en cursiva: Subtítol # del volum. # del número (any): # de la primera pàgina-# de l'última pàgina.

Exemple: Heery, M. "Organització de la biblioteca: Repàs d'estructures." Ítem: Revista de biblioteconomia i documentació 23.2 (1998): 8-15.

PÀGINES WEB: Cognom de l'autor si hi consta, Nom. Títol en cursiva. Nom de l'editor si hi consta. Data de la web si hi consta. Nom institució. Accés URL. Data de consulta.

Exemple: *Centre Unesco de Catalunya UNESCOCAT*. Sense data. Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura. <http://www.unescocat.org/ca/>. 6/11/2015

ARTICLES DE DIARIS ELECTRÒNICS : Cognom, Nom. "Títol de l'article: Subtítol de l'article." Nom del diari: subtítol. dia/mes/any de publicació. Accés URL. Dia/mes/any de data de consulta

Exemple: Sanchis, Vicent. "La reforma de Santa Rita". El Punt Avui. 6/11/2015. <http://www.elpuntavui.cat/opinio/article/8-articles/911968-la-reforma-de-santa-rita.html>. 7/11/2015

Per a informació d'altra procedència podeu consultar la pàgina de la UdG dedicada a les citacions bibliogràfiques:

<https://www.udg.edu/biblioteca/Comcitardocuments/EstilMLA/tabid/11973/language/ca-ES/Default.aspx>

En el nucli del treball s'ha de fer referència a aquesta llista quan es cita alguna d'aquestes fonts. Per a fer aquestes referències cal fer servir el sistema de notes a peu de pàgina o de nota en el cos del text. Cal tenir en compte les següents indicacions:

- Les notes s'insereixen amb
 - Al Word: amb Referències – Inserir nota al peu
 - A l'Open Office: amb Inserir – nota a peu de pàgina
- El número que apareix s'anomena crida. La crida de les notes s'acostuma a escriure volada (el processador de textos ja ho fa automàticament) i en rodona encara que el text que la precedeix estigui en una altra classe de lletra (cursiva, negreta, versaleta).
- La crida se situa immediatament darrere de l'element que suscita la nota. Quan coincideix amb un signe de puntuació, es posa després del signe:
 - Exemple: Fitzpatrick opina tot el contrari.¹
- El contingut de les notes s'ha d'escriure en un únic paràgraf, tot i que hi hagi informacions de menes diferents. Les notes poden contenir informacions diverses: informacions o explicacions complementàries, remissions internes, consideracions sobre fonts bibliogràfiques, representació de la citació bibliogràfica en nota, entre d'altres. Es recomana de no incloure-hi ni taules ni il·lustracions.
- Si la nota fa referència a alguna referència bibliogràfica, es recomana fer-ho amb aquest format: Cognom de l'autor (any, pàgina): Kandel (2007, p.3)
- Si fa referència a una pàgina web de la qual no hi ha autor: *Títol en cursiva*. Data. URL: *Centre Unesco de Catalunya UNESCOCAT*. Sense data. <http://www.unescocat.org/ca/>.
- Si s'opta per introduir les notes en el cos del text, es farà entre parèntesi. Exemple: (Kandel, 2007, p.3) (*Centre Unesco de Catalunya UNESCOCAT*. Sense data. <http://www.unescocat.org/ca/>)
- En tots els casos, cal afegir la referència bibliogràfica o de pàgina web completes a l'apartat **bibliografia**.

Els **annexos** s'utilitzen per presentar:

- Material que no pot col·locar-se en el nucli de l'informe a causa de la seva mida (plànols, dibuixos...) o de la seva naturalesa (vídeos,...).
- Material complementari (enquestes, entrevistes, detalls complets de procediments aplicats, demostracions matemàtiques, il·lustracions i taules) que en el nucli de l'informe alteraria la presentació lògica i ordenada del treball.
- Documentació d'interès per al lector de l'informe i que no es cita a la bibliografia.

Els annexos se solen citar en algun apartat del treball així: (*veure annex A, p 56*). També es pot incloure, al final del treball, un glossari explicatiu de les paraules clau del text.

4.3. Com presentar l'exposició oral

L'exposició oral ha de tenir una durada d'uns 10 -15 minuts i hauria de constar de **3 parts**:

1. **Introducció** (presenta el tema, raons que han portat a triar-lo, hipòtesi inicial, objectius marcats, metodologia, fonts d'informació utilitzades, dificultats que han sorgit,...)
2. **Desenvolupament** (explica de forma ordenada i clara les idees del treball i sobretot les conclusions, afegeix informació complementària, cites, vídeos, ... però no perdís el fil conductor del tema)
3. **Conclusions** (resumeix les idees principals del que has parlat, planteja la teva opinió sobre les conclusions i el treball en general, deixa preguntes a l'aire, ...)

Si el tribunal ho creu pertinent, pot demanar aclariments sobre el conjunt del treball o sobre algun punt en concret, sense centrar-se mai en qüestions de tipus memorístic.

No es tracta de reproduir el treball escrit, ara de forma oral, ni tampoc d'un examen oral sobre el tema escollit.

És una bona idea utilitzar una presentació digital (Powerpoint, GoogleDocs, Prezzi, ...) com a suport de la teva exposició. Consells per fer una bona presentació:

- Busca un estil homogeni en totes les diapositives (mateix format). Procura que el format sigui lleuger, que no ofegui la informació.
- Utilitza colors, tipus de lletra, logotips, ... relacionats amb el tema i que el facin atractiu
- Hi ha d'haver el mínim text. Cada diapositiva només ha d'enumerar les idees principals de forma esquemàtica i ordenada (que explicaràs i ampliaràs oralment)
- Utilitza imatges que permetin resumir o exemplificar el que estàs explicant.
- Evita transicions llargues i imatges poc adequades
- Inclou bibliografia (han de constar-hi les fonts d'informació consultades amb la data de publicació)

ABANS DE FER L'EXPOSICIÓ

No has de pretendre explicar tot el contingut del teu treball. Elabora un GUIÓ NOU (que parteixi del de la memòria escrita, però fes-lo més curt).

Què vols explicar?

- Anterior al contingut teòric del treball
 - Per què has triat el tema
 - Intencionalitat
- Metodologia
 - Tècniques que has fet servir
 - Objectius aconseguits
 - Dificultats i problemes sorgits

- Solucions i conclusions (referides al mètode)
- Fonts d'informació consultades

- Sobre el treball
 - Hipòtesis inicials
 - Contingut bàsic
 - Conclusions

Cóm ho vols explicar?

- Pensa quin suport tècnic, informàtic, audiovisual...pots utilitzar
- Tingues en compte a qui t'adreces.
- Distribueix bé el temps de què disposes (10'-15')

Prepara't bé el tema i assaja en veu alta comprovant que la durada de la teva intervenció no sobrepassa el temps de què disposes.

MENTRE FAS L'EXPOSICIÓ

- Presenta les idees de forma clara i ordenada seguint un fil conductor
- Porta un guió per no perdre't (presenta les idees de forma clara i ordenada seguint un fil conductor)
- Si oblides quelcom, deixa-ho per un altre moment, no t'atabalis. Si és el cas, ja t'hi donarà un cop de mà el tutor.
- No et limitis a llegir les diapositives ni el guió: cal explicar més del que presentes escrit, però tampoc no recitis de memòria
- Explica els conceptes nous o tècnics que van apareixent
- Situa't de cara al públic i estableix contacte visual amb tots el que t'escolten
- Parla a poc a poc, en veu alta, vocalitzant i canviant el to de veu.
- Mantingues, en tot moment, una actitud comunicativa i una posició correcta.
- Utilitza un llenguatge adequat a la situació (que en aquest cas no és col·loquial)
- Evita barbarismes i croses lingüístiques: "pués", "bueno", "doncs", "després", "ah!", "mmm",...
- Utilitza el llenguatge no verbal (gestos, mirada, posició i moviments del cos, ...)
- Intenta mantenir l'atenció del públic (afegeix anècdotes i tocs d'humor, però no absurditats)
- Escolta atentament i respon les preguntes del públic
- Pensa que al Tribunal hi ha una predisposició positiva envers la teva feina.

5. CALENDARI D'ELABORACIÓ DEL TREBALL DE RECERCA

25/11/2021 : Recollida de propostes de Treball de Recerca amb el full "Proposta de Treball de Recerca de Batxillerat".

15/12/2021 : Assignació definitiva del tutor o tutora del Treball de Recerca.

15/03/2022 : Primera nota de seguiment tutorial

14/06/2022 : Segona nota de seguiment tutorial. A partir d'aquest moment no és possible canviar de treball. Sí que es pot modificar el títol per ajustar-lo del tot al contingut.

30/09/2022 : Tercera nota i final definitiva de seguiment tutorial. Es recomana que l'alumne, d'acord amb el seu tutor o tutora, faci una autoavaluació amb la pauta de correcció del treball de recerca que trobareu a les pàgines 14-17.

04/10/2022 : Lliurament del Treball de Recerca a Secretaria en horari de 9 a 17h

25/10/2022 : Últim dia per tal que cada membre del tribunal comuniqui la nota de contingut al tutor/a

3/11/2022 : Exposició oral del Treball de Recerca i entrega de l'acta d'avaluació global. Es recomana que l'alumne prepari la seva exposició amb la graella d'avaluació de l'exposició oral de la pàgina 25.

10/01/2023 : Data límit per lliurar el Treball de Recerca amb les modificacions oportunes, en el cas que s'hagi suspès. La nota màxima que podrà tenir un Treball en aquest cas serà de 5.

26/01/2023 : Exposició oral del Treball de Recerca modificat.

6. AVALUACIÓ

6.1. Seguiment tutorial (40% de la nota)

L'avaluació del seguiment tutorial del treball de recerca és la que realitza el/la tutor/a tenint en compte els següents aspectes:

- Seguir els procediments de recerca de la informació, valorar la seva idoneïtat amb el que es pretén, analitzar si les fonts i els recursos emprats per a la seva recerca són adequats i suficients i considerar el tractament de la informació.
- Seguir la realització del treball en els seus terminis i els seus diferents apartats prèviament acordats. Cal valorar, en el desenvolupament, la creativitat i la capacitat d'aplicar recursos alternatius. També la capacitat d'analitzar les dificultats que poden aparèixer en el transcurs del treball i la capacitat de copsar els resultats que no s'esperen durant la seva elaboració.
- Seguir, segons el tipus de recerca, el treball de camp i de laboratori considerant les dificultats inherents. Valorar l'elaboració de l'informe en les seves diferents etapes.
- Totes aquestes qüestions quedaran reflectides en el quadern de seguiment que, en acabar el treball, es lliurarà a secretaria.

Aquest seguiment s'ha de redactar seguint el [Quadern de seguiment de TdR](#), el qual s'entregarà imprès el dia del lliurament del TdR.

En els casos excepcionals en què el treball s'hagi fet en grup, el seguiment tutorial ha de valorar que cadascun dels membres del grup assoleix els diversos objectius plantejats. També cal fer una avaluació individual de cada alumne/a.

6.2. Contingut de la nota (40% de la nota) :

Per avaluar els continguts del treball de recerca i els aspectes formals es constituirà un tribunal format per tres professors/es: el/la tutor/a del treball i dos professors més d'entre la resta del professorat del Claustre.

S'avaluaran capacitats generals com per exemple:

- Estructuració adequada de la presentació del treball escrit.
- Presentació ordenada, neta i clara de l'informe.
- Estructura lògica del contingut.
- Ús adequat de la llengua. Adequació del llenguatge i del vocabulari al tema estudiat.
- La correcció en l'expressió ortogràfica i gramatical.
- Capacitat de síntesi i valoració crítica.
- Idoneïtat de les fonts d'informació i capacitat d'extreure dades significatives pel desenvolupament del treball.

A més de les capacitats genèriques cal avaluar certes capacitats específiques pròpies de cada treball. En aquest sentit els departaments han de proposar el que s'ha d'avaluar més concretament.

S'avaluarà amb una qualificació inferior a 5 si no compleix adequadament les condicions formals requerides com la presentació escrita de la memòria, l'organització dels apartats o l'expressió ortogràfica i gramatical.

6.3. Pauta de correcció del treball de recerca

1. Presentació formal

S'avalua la mesura en què la presentació, l'organització i els elements formals de la monografia segueixen un format estàndard.

Els elements formals són: pàgina del títol, índex, numeració de pàgines, material il·lustratiu, citacions, documents (incloses les referències, citacions bibliogràfiques, fotogràfiques i bibliografia) i annexos (si correspon).

Nivell assolit

La presentació formal és molt insatisfactoria.	0	1	2
La presentació formal és insatisfactòria.	3	4	
La presentació formal és acceptable o bona.	5	6	7
La presentació formal és excel·lent.	8	9	10

2. Ús d'un llenguatge apropiat

Nivell assolit

El llenguatge utilitzat no és prou clar ni precís. Es fa un ús incorrecte de la llengua.	0	1	2
El llenguatge utilitzat comunica les idees amb poca claredat. No hi ha, en general, un ús del vocabulari apropiat.	3	4	
El llenguatge utilitzat comunica les idees amb claredat en la majoria dels casos. En general s'utilitza el vocabulari apropiat.	5	6	7
El llenguatge utilitzat comunica les idees amb claredat i precisió. S'utilitza el vocabulari apropiat, demostrant destresa i comprensió.	8	9	10

Si els apartats 1 i 2 són inferiors a 5, no es pot continuar amb la correcció del treball.

3. Tema de la recerca

Cal avaluar si el tema investigat és adequat i si queda clar l'objectiu des del principi del treball.

Cal tenir en compte la precisió i la claredat amb què s'ha formulat.

Nivell assolit

No queda clar el tema de la recerca o és massa ampli per al tipus d'investigació que requereix el TdR	0	1	2
---	---	---	---

El tema de la recerca no queda clar ni es veu reflectit en el propi treball.	3	4	
El tema de la recerca ha estat formulat en la introducció i està ben definit al llarg del treball.	5	6	7
El tema de la recerca ha estat formulat clarament i és adequat als objectius del TdR.	8	9	10

4. Introducció

S'avalua en quina mesura la introducció deixa clara la hipòtesi inicial, l'objectiu del treball, la relació amb altres treballs, les raons de l'estudi del tema, les dificultats trobades ...:

Nivell assolit

No s'hi observen la majoria dels aspectes anteriors.	0	1	2
Alguns aspectes són evidents, però altres no es veuen reflectits en la introducció.	3	4	
La majoria dels aspectes anteriors són evidents en la introducció.	5	6	7
La introducció clarifica tots els aspectes rellevants del treball.	8	9	10

5. Recerca d'informació

S'avalua si el treball mostra la utilització d'un ventall de fonts d'informació adequades i si s'han recollit dades pertinents al problema investigat.

Quan el tema d'investigació no permet la recollida de dades, el nivell d'assoliment màxim és de 2.

Nivell assolit

No s'aprecien mostres que l'alumne hagi consultat fonts diverses o hagi recollit dades. Pocs autors referenciats en el text o autors poc rellevants.	0	1	2
S'han consultat fonts no gaire apropiades o s'ha obtingut informació poc rellevant, i no hi ha descripció de la mostra utilitzada per recollir les dades.	3	4	
S'han consultat algunes fonts apropiades i la informació obtinguda és adequada. La mostra està descrita i és significativa .	5	6	7
S'ha consultat una varietat adequada de fonts de les quals s'ha obtingut informació suficient que queden ben referenciades i s'han seleccionat mostres pertinents que queden ben descrites i són significatives.	8	9	10

6. Marc teòric

S'avalua la pertinença de la informació documental obtinguda i l'elaboració d'aquesta informació.

Nivell assolit

El marc teòric és inexistent, no pertinent o còpia literal. No hi ha referències bibliogràfiques	0	1	2
La informació obtinguda és poc rellevant o està molt poc treballada. Les referències o citacions són mínimes	3	4	

La majoria de la informació inclosa en el treball està elaborada de manera correcta.	5	6	7
El treball presenta una bona informació teòrica que reforça correctament la part pràctica.	8	9	10

7. Part pràctica

S'avalua aquella part del treball que és resultat de la pròpia investigació. Ha d'incloure la metodologia utilitzada, les dades de què es parteix, els resultats obtinguts i la interpretació de les dades.

Nivell assolit

La part pràctica és inexistent o de molt baix nivell.	0	1	2
Hi ha una part pràctica en el treball però una o més parts no estan descrites de forma clara i entenedora	3	4	
La majoria de la informació inclosa en la part pràctica està elaborada de manera correcta.	5	6	7
El treball conté una excel·lent recerca pràctica, explica la metodologia i sintetitza i interpreta els resultats.	8	9	10

8. Interpretació dels resultats.

Amb aquest criteri s'avalua la mesura en què es descriuen i s'interpreten els resultats extrets de les dades. Es té en compte la presentació lògica i coherent de les idees.

Nivell assolit

No hi ha descripció dels resultats ni interpretació de la informació obtinguda.	0	1	2
S'ha intentat, de forma limitada i superficial, fer una anàlisi de les dades obtingudes o una interpretació de la informació.	3	4	
S'assoleix parcialment l'argumentació raonada de les dades o de la informació obtinguda.	5	6	7
S'observa un raonament argumentat i convincent a partir de les dades o de la informació obtingudes.	8	9	10

9. Conclusió

S'avalua la mesura en què el treball ofereix una resposta a la pregunta, objectiu del treball o hipòtesi plantejada. La conclusió ha de relacionar els objectius de la recerca i/o la hipòtesi, l'anàlisi amb la recerca teòrica.

Nivell assolit

No s'ofereix -o s'ha intentat escassament - una conclusió pertinent al problema investigat.	0	1	2
S'ofereix una conclusió relacionada amb el problema, però no es relaciona la seva anàlisi amb el marc teòric.	3	4	

Es formula una conclusió relacionada amb el problema i es presenta una coherència quant a les proves presentades en el treball.	5	6	7
Es formula clarament una conclusió eficaç, que és pertinent al problema d'investigació i coherent amb les proves presentades en el treball. S'inclouen qüestions no resoltes quan resulta apropiat.	8	9	10

10. Valoració global

S'avalua en quina mesura el treball presenta qualitats que la distingeixen com un treball superior a la mitjana: originalitat del tema, iniciativa intel·lectual, comprensió aprofundida, reflexió,

Nivell assolit

No s'aprecien mostres de les qualitats mencionades.	0	1	2
S'aprecien molt poques mostres de les qualitats mencionades.	3	4	
S'aprecien algunes mostres de les qualitats mencionades.	5	6	7
S'aprecien mostres abundants de les qualitats mencionades.	8	9	10

GRAELLA RESUM D'AVUACIÓ DEL TREBALL ESCR

ALUMNE:	
TÍTOL TREBALL DE RECERCA:	
DATA	
1. Presentació formal	
2. Ús del llenguatge apropiat	
3. tema de la recerca	
4. Introducció	
5. Fase de recerca de la informació	
6. Marc teòric	
7. Part pràctica	
8. Interpretació dels resultats	
9. Conclusió	
10. Valoració global	

PUNTUACIÓ TREBALL RECERCA (SUMA / 10)	
--	--

6.4. Exposició oral (20% de la nota) :

Aquest mateix tribunal farà l'avaluació de l'exposició oral que tindrà una durada d'entre 10 i 15 minuts, durant la qual l'alumne/a haurà de defensar els continguts del treball i respondre a les qüestions que li pugui plantejar el tribunal (Si el tribunal ho creu pertinent, pot demanar aclariments sobre el conjunt del treball o sobre algun punt en concret, sense centrar-se mai en qüestions de tipus memorístic).

Els criteris d'avaluació són:

- La claredat, la rellevància i l'organització del contingut (introducció-exposició-conclusions).
 - La capacitat de síntesi i la valoració crítica.
 - L'ús adequat de la llengua oral. Adequació del llenguatge (registre) i del vocabulari al tema estudiat.
 - La correcció sintàctica de l'expressió oral.
 - L'ús adequat i efectiu de la veu i la gestualitat.
 - L'ús adequat d'altres recursos (visuals, audiovisuals, tecnològics...).
 - L'adequació del temps previst.
 - La capacitat de resposta a les preguntes plantejades pel tribunal.
- Per tal d'avaluar l'exposició oral dels treballs de recerca, ens fixarem en els següents aspectes:

GRAELLA D'AVALUACIÓ DE L'EXPOSICIÓ ORAL

Alumne:			NOTA
Introducció Màxim 2 punts	Presentació seva i del tema		
	Hipòtesi inicial		
	Objectius i metodologia		
	Fonts d'informació utilitzades		
Desenvolupament Màxim 4 punts	Idees principals del treball		
	Recursos utilitzats		
	Ordre del discurs		
Conclusions Màxim 2 punts	Resum de les idees principals		
	Opinió personal		
	Dificultats		
Llenguatge verbal Màxim 1 punt	Llenguatge correcte, barbarismes, crosses, ...		
Llenguatge no verbal Màxim 1 punt	Gestos, posició, actitud, ...		
NOTA DE L'EXPOSICIÓ ORAL			

6.5. Nota global:

Cadascuna de les tres fases avaluades del treball de recerca es qualificarà amb una puntuació de 0 a 10 punts.

És condició indispensable tenir una qualificació de cada part igual o superior a 5 punts per poder optar a la qualificació global.

La qualificació global del Treball serà la mitjana de les 3 fases ponderada segons els percentatges següents:

- Seguiment tutorial – 40%
- Contingut del treball – 40%
- Exposició oral – 20%

El tribunal suspèn el treball d'un/a alumne/a (qualificació inferior a 5 en l'apartat del contingut del treball) si no compleix adequadament les condicions formals requerides com la presentació escrita de la memòria, l'organització dels apartats o l'expressió ortogràfica i gramatical.

Els/les alumnes que no hagin aprovat el treball de recerca tindran, a principis de gener, una avaluació extraordinària de suficiència. En aquest cas la qualificació global del treball no podrà superar el 5.

En cas que un alumne, havent presentat el Treball de Recerca no l'hagi superat, podrà presentar-lo altre cop en el període d'avaluació extraordinària. El tribunal serà únic i format pel tutor i dos membres de l'Equip Directiu.

RECLAMACIONS A LES QUALIFICACIONS

Les reclamacions respecte a la qualificació obtinguda es presentaran al/a la tutor/a del treball de recerca, de manera justificada i per escrit, en el termini d'una setmana a partir de la data de la publicació de les qualificacions. El tutor convocarà la resta de membres del tribunal corresponent per tal d'atendre la reclamació.

7. MODEL DE PRESENTACIÓ

7.1. Portada

LA PREMSA D'INFORMACIÓ GENERAL AVUI S'imposa el model de diari popular

Marta Soler i Torrent
2n.A Batxillerat

Tutor: Joan Ripoll i Pla
INS Pla de l'Estany

Banyoles, 13 d'octubre de 2014

7.2. Bibliografia

BIBLIOGRAFIA

Així es fa un diari [videocasset VHS]. Diari Segre, Lleida 1992. 15 min.

ALBERT, Pierre. *La presse*. Presses Universitaires de France, París 1995.

EL-MIR, Amado José i altres. *Diseño, color y tecnología en prensa*. Prensa Ibérica, Barcelona 1995.

GIFREU, Josep. "La difusió de premsa diària i setmanal a Catalunya", dins *Anàlisi. Quaderns de Comunicació i Cultura*, núm 1, 1980, p.23-61.

University of New Mexico. *Printing Terms Dictionary* [en línia]. <http://uniprint.com/terms/a.htm> [consulta: 17.2.2010]